
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI: 10.31617/3.2023(129)01

УДК 341.1/.8(470+571)

ЧВАЛЮК Андрій,

к. ю. н., доцент,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
проспект Гагаріна, 26, м. Дніпро, 49005, Україна
ORCID: 0000-0001-9795-2734
prepod100500@gmail.com

CHVALIUK Andrii,

PhD (Law), Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of administrative law, process and
administrative activity of the Dnipropetrovsk
State University of Internal Affairs
Gagarina Ave., 26, Dnipro, 49005, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9795-2734
prepod100500@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ СТАТУСУ "ДЕРЖАВА-ТЕРОРИСТ" У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Попри наявність Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, тероризм залишається доволі розмитим поняттям. Для одних це сепаратисти та терористи, для інших вони постають нібито "борцями за свободу". У національному праві особа визнається терористом за рішенням суду або висловленою позицією політичного суб'єкта, коли після вибуху офіційна влада визнає цю подію терактом. У міжнародному праві терорист отримує свій статус після того, як терористом його назве суб'єкт міжнародного права. Подібний підхід, за логікою, має застосовуватися не тільки до осіб та організацій, а й до окремих держав. Метою статті є з'ясування перспектив появи у міжнародному праві категорії "державо-терорист". Для її досягнення використано наукові методи: історико-правовий, системного аналізу, порівняння, узагальнення. Автором встановлено, що у міжнародному праві поняття тероризму у його "чистому вигляді" досі не сформульовано. Немає офіційного статусу і не використовується в документах ООН термін "державо-терорист", що ускладнює кваліфікацію якихось дій як міжнародного тероризму. У статті виокремлено ключові ознаки державного тероризму: глобальна мета вплинути на регіональні або світові політичні процеси; спрямованість терористичного акту на громадян або територію іншої держави; прямий зв'язок виконавців терористичного акту з його організаторами – вищим

PERSPECTIVES OF CONCEPTUALIZING THE STATUS OF "TERRORIST STATE" IN INTERNATIONAL LAW

Despite the existence of the UN Convention on Combating the Financing of Terrorism, terrorism remains a rather blurred concept, depending on the point of view. Individuals who are separatists and terrorists for some, appear as "freedom fighters" for others. In national law, a person is recognized as a terrorist by a court decision or the expressed position of a political entity, when after an explosion the official authorities recognize this event as a terrorist attack. While in international law, a terrorist receives his status after he is called a terrorist by a subject of international law. Logically, a similar approach should be applied not only to individuals and organizations, but also to individual states. The purpose of the article is to clarify the prospects for the emergence of the category "terrorist state" in international law. To achieve it, scientific methods were used: historical and legal, systemic analysis, comparison, generalization. The author established that the concept of terrorism in its "pure form" has not yet been formulated in international law. It has no official status and the term "terrorist state" is not used in UN documents, which makes it difficult to qualify some actions as international terrorism. The article highlights the key features of state terrorism: the global goal of influencing regional or world political processes; targeting of the terrorist act on citizens or the territory of another state; direct connection between the perpetrators of the terrorist act and its organizers - the country's top

Copyright © 2023, Автор(и). Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License 4.0 (CC-BY) Міжнародна ліцензія, (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

військово-політичним керівництвом країни. Зроблено висновок, що для закріплення у міжнародному праві терміну "держава-терорист" спочатку необхідно вивести та закріпити термін "міжнародний тероризм", включити категорію цих злочинів до Римського статуту, надавши таким чином Міжнародному кримінальному суду відповідну юрисдикцію на розгляд зазначених справ і лише потім переходити до визначення та закріплення в актах міжнародного права статусу "держава-терорист".

Ключові слова: тероризм, міжнародний тероризм, держава-терорист, міжнародно-правова термінологія, Римський статут Міжнародного кримінального суду.

military and political leadership. And it was concluded that in order to establish the term "terrorist state" in international law, the term "international terrorism" should first be introduced and established, the category of these crimes should be included in the Rome Statute, thus giving the International Criminal Court the appropriate jurisdiction to consider the specified cases, and only then proceed to defining and enshrining the status of "terrorist state" in acts of international law.

Keywords: terrorism, international terrorism, terrorist state, international legal terminology, Rome Statute of the International Criminal Court.

JEL Classification: K33, K40.

Вступ.

9 травня 2022 р. Президент України Володимир Зеленський підписав Закон № 2265-IX, в якому російську федерацію визначено як державу-терориста. Непоодинокі задокументовані факти порушення росією Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму ще раніше лягли в основу позову, поданого Україною до Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Однак, як зазначає О. Плотніков (2022), у міжнародному праві немає ні спеціального статусу держави-терориста чи терористичного режиму, ні окремої процедури визнання певної держави чи режиму терористичним. І хоча визнання держави терористичною відбувається на рівні окремих держав і міжнародних організацій, відображення у документах ООН цей статус досі не знайшов.

Переосмислення підходів до міжнародно-правової відповідальності держави має цінність, по-перше, для виведення досліджень за межі ідентифікації та типологізації державного тероризму, і по-друге, щоб обійти проблему невдалих спроб кваліфікувати насильство як державний тероризм. Визнання терористом цілої держави становить досить серйозний виклик традиційному розумінню терористичного насильства, що у підсумку здатне розширити кваліфікацію видів насильства та склад суб'єктів міжнародних злочинів, а також змінити контури наукових дискусій стосовно нових категорій тероризму.

Дослідженням властивостей, що мають бути присутніми для того, щоб акт насильства становив державний тероризм, займалася низка вітчизняних і закордонних учених. Б. Бабін (2014) досліджував перспективи кримінальної відповідальності керівництва росії за вчинені на території України злочини. Jackson, R. (2011) пропонував розмежувати тероризм держав та індивідуальний тероризм їхніх громадян з огляду на те, що державний тероризм уже не є фантомним уявленням, а став реальною проблемою. A. Epiney (1992) наголошувала на необхідності застосування заходів міжнародної відповідальності до

держав у разі протиправної поведінки їхніх громадян. Jarvis, Lee, & Lister, Michael (2014) досліджували теоретичні аспекти державного тероризму, зокрема здатність виявляти насильство з боку держави у відповідних, але потенційно замаскованих контекстах. В. Маркітантов (2016) розглядав особливості трактування політичного тероризму в сучасній науці та вітчизняному законодавстві. Smid, A. P. (2016) вивчав глобальні перспективи боротьби з тероризмом. Однак усі зазначені автори здебільшого присвятили свої праці типологізації та деталізації випадків державного тероризму, ніж окресленню значення й сфері застосування цієї концепції. До того ж проблема державного тероризму вимагає інтелектуальних інвестицій у побудову наукової теорії, а не лише опису й засудження.

Метою цієї статті є з'ясування перспектив появи у міжнародному праві категорії "держава-терорист".

Для досягнення цієї мети поставлені такі завдання: розглянути передумови, що сприяють виникненню категорії "держава-терорист"; виокремити ознаки державного тероризму; визначити порядок дій необхідних для закріплення у міжнародному праві термінів "міжнародний тероризм" та "держава-терорист".

Поставлені завдання у своїй сукупності мають дати уявлення про те, наскільки природно та послідовно розвивається міжнародне право у зазначеній сфері і чи не потрібно форсувати появу нової міжнародно-правової термінології через нагальні потреби практики.

Методологічну основу цього дослідження становлять загально-наукові й спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема історико-правовий метод дав змогу прослідити історичну ретроспективу виникнення категорії "держава-терорист" у розрізі статусу "держава-спонсор тероризму". Завдяки системному аналізу досліджені акти міжнародного права та виявлена їх термінологічна пробільність. Шляхом порівняльного методу виокремлено специфічні ознаки, що притаманні державному тероризму. Метод узагальнення допоміг сформулювати висновки та зробити підсумки дослідження.

Основна частина статті змістовно складається з трьох розділів.

Розділ 1. Термінологічна пробільність міжнародного права ґрунтовно висвітлює проблему відсутності у міжнародному праві поняття тероризму в його "чистому вигляді". Звернено увагу, що термін "держава-терорист" також не має офіційного статусу, що призводить до певних проблем правозастосування.

Розділ 2 присвячений передумовам для появи терміну "держава-терорист", а також огляду історичної ретроспективи появи категорії "держава-терорист". Установлено, що перші передумови для її виникнення заклали у своїх виступах президенти США Джордж Буш та Дональд Трамп. Однак концептуального окреслення у міжнародному праві цей термін так і не отримав.

Розділ 3. Ознаки державного тероризму розкриває сутність міжнародного тероризму через притаманні йому ознаки. Наведено перелік цих основних ознак.

1. Термінологічна пробільність міжнародного права.

У класичному міжнародному праві виникла тенденція або взагалі уникати питання державного тероризму, або розглядати державу як унітарну одиницю та суб'єкта, здатного демонструвати особливу волю. Однак сучасні дослідження держави, з огляду на її потенційні нормативні та політичні зобов'язання, а також їх невиконання вимагають переосмислення статусу держави як суб'єкта міжнародної відповідальності.

Інша, менш поширена, доктринальна концепція наголошує, що держави просто не можуть бути причетними до тероризму, й така кваліфікація їхніх злочинів є або неправильною, або помилковою. Однак дедалі більше науковців схилиються до визнання можливості чи реальності випадків державного тероризму з одночасним прагненням розмежувати тероризм держав та індивідуальний тероризм їх громадян (або інших безпосередніх виконавців) (*Jackson*, 2011, с. 116). Порухувати питання, чи несе держава міжнародно-правову відповідальність за дії приватних осіб, та якщо так, то у якому обсязі, ще десять років тому вважалося анахронізмом, з огляду на наявність можливості притягувати індивідів до відповідальності безпосередньо. Однак вже тоді науковці (*Smid*, 2016, с. 38–39) визнавали, що міжнародно-правова відповідальність приватних осіб, попри значний прогрес у галузі міжнародного кримінального права, аж ніяк не має всеосяжного характеру. А серйозні порушення прав людини, як-от: міжнародний тероризм та піратство, взагалі не охоплюються міжнародним кримінальним правом. Якщо дії приватних осіб створюють загрозу для цінностей, що підлягають міжнародному захисту, то, на думку А. Епіней, це вже питання відповідальності держав, які варто досліджувати саме у контексті загальних правил міжнародного права (*Epiney*, 1992, с. 60).

Метою міжнародного права є мир і безпека між народами. Але "роль міжнародного права полягає також й у запобіганні виникненню нових осередків напруженості і збройних конфліктів" (Степаненко, 2019, с. 175). Про все це неодноразово згадується у преамбулах різних резолюцій ООН як обґрунтування переліку прописаних у них заходів, спрямованих на дотримання миру й безпеки. Відповідно, створюючи свої документи, ООН відходить від того, що кожна держава світу (член ООН) має поділяти прагнення до миру і не чинити дій, що його порушують. Тож певні аспекти правового регулювання в основоположних деклараціях опускаються, залишаючи лазівки для деяких агресивних держав.

Наприклад, ст. 13 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 2001 р. № 56/83 встановлено, що "жодне діяння держави не є

порушенням міжнародно-правового зобов'язання, якщо це зобов'язання не пов'язує цю державу під час здійснення діяння" (Resolution adopted by the General Assembly 56/83, 2002). Тобто держава, яка не взяла на себе міжнародно-правове зобов'язання шляхом підписання та ратифікації відповідного міжнародного документа, не буде нести відповідальність за невиконання цього зобов'язання.

І хоча у розробці зазначеного документа брали участь практикуючі фахівці з міжнародного права, зокрема декілька спеціальних доповідців ООН, укладачі ст. 13 упустили один важливий момент – виняток з правил. Дійсно, держава може й не підписувати міжнародний документ, але якщо норми, які він закріплює, належать до концепції *erga omnes*, що мають універсальний характер або відбувається порушення міжнародного звичаю – держава-порушниця все одно буде нести відповідальність за невиконання зобов'язань.

Чому у документі не прописаний виняток, нам невідомо. Скоріш за все нормотворча діяльність ООН банально не встигає за швидкоплинним розвитком міжнародних відносин і випадками їх порушення. Й хоча "тероризм як форму політичної боротьби меншості з більшістю еволюціонував у "державний тероризм" (Харченко & Паніна, 2023, с. 86), значна кількість викликів, на які ООН має терміново реагувати, не дає змогу їй зосередитися на розширенні складів міжнародних злочинів та теоретичному опрацюванні концепції державного тероризму.

Як зазначає К. Степаненко, "для розв'язання сучасних міжнародних суперечок... науці міжнародного права потрібне більш глибоке теоретичне розуміння багатьох процесів, які супроводжують діяльність міжнародних судових установ" (Степаненко, 2020, с. 48). Однак, як не прикро це визнавати, у міжнародному праві поняття тероризму в його "чистому вигляді" досі не сформульовано. "Чи повинні ми продовжувати сперечатися про те, що є тероризмом" (*General Assembly Adopts Resolution Urging Unity to Tackle New, Emerging Threats, as Speakers Assess Progress in Advancing Global Counter-Terrorism Strategy*, 2023) – таке риторичне питання поставив головуючий Генеральної Асамблеї ООН на її останньому засіданні й залишив його без відповіді. Прийнята на цьому засіданні нова редакція Глобальної контртерористичної стратегії ООН термінологічних питань теж не торкалася. Немає офіційного статусу й не використовується в документах ООН термін "держава-терорист". Все це ускладнює кваліфікацію певних дій як міжнародний тероризм.

2. Передумови для появи терміну "держава-терорист".

Перші передумови для появи терміну "держава-терорист" створив виступ президента США Джорджа Буша у щорічному зверненні до Конгресу 29 січня 2002 р. Президентом використано словосполучення

"вісь зла" для опису режимів, що спонсорують, на його думку, тероризм або розробляють зброю масового знищення і здатні передати її терористам. Як приклад таких держав Джордж Буш згадав Ірак, Іран та КНДР. У лютому 2007 р. США додали до цього списку росію та Китай (*President Delivers State of the Union Address*, 2002). Однак яким саме критерієм має відповідати держава для отримання цього "почесного статусу", лідер США не уточнював.

Міжнародний тероризм визначається Державним департаментом США як "тероризм, що розповсюджується на громадян і територію більш ніж однієї країни" (*Country Reports on Terrorism* 2020, 2020). Загалом це визначення є доволі містким та зрозумілим і заслуговує на взяття за основу під час міжнародної нормотворчості.

Державний департамент США неодноразово оголошував, що Іран є і продовжує бути головною державою-спонсором тероризму (*Country Reports on Terrorism* 2020, 2020). Цю саму тезу транслиував у своїх виступах президент США Дональд Трамп (*Trump Abandons Iran Nuclear Deal He Long Scorned*, 2018). Окрім Ірану, США визнає спонсорами тероризму КНДР і Сирію (*State Sponsors of Terrorism*, 2019).

Збільшуючи тиск на Іран, США зважилися на безпрецедентний крок і визнали іранський Корпус вартових ісламської революції (КВІР) терористичною організацією. Вперше в історії Вашингтон наділив таким статусом державну збройну структуру. Експерти (Смагин, 2019) вважають, що таке рішення призведе до нового розуміння терміну "тероризм", який, як ми вже зазначали, доволі сильно розмитий.

Створення термінів міжнародного права – справа складна та довготривала. Уніфікація міжнародно-правової термінології належить до компетенції Комісії ООН з міжнародного права. Саме цей орган має розробити визначення тероризму в рамках відповідальності індивідів, після чого воно має бути закріплено у спеціальній конвенції ООН. Подібним шляхом має бути виведено визначення "міжнародний тероризм" з чітким розмежуванням від індивідуального тероризму. А з огляду на те, що міжнародний тероризм у вимірі дій осіб беззаперечно є міжнародним злочином, виникає потреба внести зміни до Римського статуту. Державам – учасникам зазначеного договору необхідно знову зібратися та проголосувати за розширення юрисдикції Міжнародного кримінального суду, щоб він міг розглядати справи про злочини, що підпадають під кваліфікацію "міжнародний тероризм". Це створить необхідну предметну юрисдикцію, хоча й не вплине на юрисдикцію часову, через що вже скоєні в Україні представниками агресора акти тероризму будуть кваліфіковані Міжнародним кримінальним судом як воєнні злочини або злочини проти людяності.

Як зазначає О. Плотніков, "для більшості держав, які зараз визнають росію державою-терористом, цей політичний та правовий крок має символічне значення, але у випадку США та ЄС він може мати конкретні негайні негативні наслідки для російського режиму та

російських еліт" (Плотніков, 2022). Однак і "символізм" не варто недооцінювати. Масове визнання росії державою-терористом є цінною практикою, яка сприяє формуванню міжнародно-правового звичаю.

Парламенти Чехії, Естонії, Литви, Польщі, Латвії, Нідерландів та деяких інших країн вже визнали російський режим терористичним, а росію – спонсором тероризму. А після того як Парламентська асамблея НАТО прийняла резолюцію про визнання росії державою-терористом, цей статус отримав у міжнародному праві регіональне закріплення. Однак останнє слово, звісно, залишається за ООН.

3. Ознаки державного тероризму.

Державний тероризм доцільно розглядати за його ознаками. "З огляду на ставлення суб'єктів терористичної діяльності до державної влади, тероризм підрозділяють на державний та недержавний. Різниця між першим і другим, на думку В. І. Гиря (Вегеша (Ред.), 2008, с. 344), полягає в тому, що державний терор є відкритим насильством з боку правлячої еліти, яка спирається на силу державних інститутів; він має санкціонований характер і "монополію" на "легітимність".

Недержавний тероризм є однією з тактик, хоча й протиправних, політичної боротьби. У випадку державного тероризму політична мета, на нашу думку, превалює над іншими або стає єдиною ціллю. "Під політичною метою варто розуміти прагнення отримання та утримування влади, повалення наявного режиму, впливу на ухвалення рішень органами державної влади, на внутрішні, регіональні та світові політичні процеси (Маркітантов, 2016, с. 33).

"Оптимальні можливості для результативної взаємодії громадянського суспільства та публічної влади, збалансованості їх відносин складаються у державах з демократичним режимом" (Наливайко & Чепік-Трегубенко, 2015, с. 148), тоді як терористичні режими у такій взаємодії не зацікавлені. "Усунувши своїх громадян від політики та обмеживши їх участь у формуванні органів публічної влади, влада намагається забезпечити собі простір безконтрольності та всюдозволеності" (Чепік-Трегубенко, 2015, с. 123–124), і коли це вдається – починає посягати на демократичні цінності в інших державах.

"Ключова відмінність державного тероризму полягає в тому, що насильство здійснюють агенти держави" (Харченко & Паніна, 2023, с. 86), через що утворюється специфічний склад співучасників, який полягає в особливому статусі виконавців та організаторів міжнародного терористичного акту. Як випливає зі ст. 8 *bis* Римського статуту Міжнародного кримінального суду (*Rome Statute of the International Criminal Court*, 1998), за вчинення систематичних терористичних актів, окрім їх безпосередніх виконавців, які є воєнними злочинами, має також нести відповідальність вище військово-політичне керівництво країни, яке уповноважено віддавати подібні злочинні накази.

Отже, основними відмінними ознаками міжнародного тероризму є: глобальна мета вплинути на регіональні або світові політичні процеси; спрямованість терористичного акту на громадян або територію іншої держави; прямий зв'язок виконавців терористичного акту з його організаторами – вищим військово-політичним керівництвом країни. Причому організація може мати різні форми – від розробки плану та дачі вказівок до фінансування тероризму.

Варто зазначити, що Україна стала першою у світі державою, яка судиться в ООН за Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму. В основу позову покладено докази того, що росія порушує ст. 24 конвенції (*Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)*, 2017), оскільки починаючи з 2014 р. постачає на територію України зброю, вибухівку, гроші, інші матеріальні активи та проводить навчання груп осіб у злочинних фейкових "народних республіках", що здійснюють на території України терористичні акти, завдаючи шкоду та страждання цивільному населенню. У разі вкрай ймовірної, на нашу думку, згоди Міжнародного суду ООН з юридичною позицією України щодо порушення росією міжнародної конвенції "Про боротьбу із фінансуванням тероризму", виникне необхідний прецедент, що дасть всі підстави для офіційного присвоєння росії міжнародно-правового статусу держави-спонсора тероризму.

Resolution 1373 (2001) проголошує, що всі держави мають відмовляти у притулку тим, хто фінансує, планує, підтримує чи здійснює терористичні акти, чи надає притулок. Порушення якоюсь з держав положень резолюції, по-перше, робить її порушником зобов'язань, а по-друге (з урахуванням того, що зазначений міжнародний документ перелічує види злочинної діяльності, які міжнародна спільнота визнає тероризмом) – державою, яка використовує засоби тероризму. Звісно, офіційне рішення Міжнародного суду ООН буде містити, на нашу думку, більш широке обґрунтування, однак його сенс все одно зведеться до класичного постулату "суб'єкт який вчиняє злочин – є злочинцем". І якщо тероризм фінансує держава – саме вона має нести відповідальність.

В опублікованих 4 липня цього року деклараціях та резолюціях Парламентської Асамблеї ОБСЄ визнано наявність прямих зв'язків між урядом росії та групою "Вагнер". Асамблея констатує, що дії цієї групи від імені російського уряду можуть бути справедливо охарактеризовані як терористичні за своїм характером та намірами, а також закликає до визнання групи "Вагнер" терористичною організацією національною владою (*Declaration and resolutions. Adopted by the OSCE Parliamentary Assembly*, 2023). Однак керівництво держави-агресора вирішило вийти з цієї ситуації іншим шляхом – ліквідувати групу

"Вагнер" як установу, а з її найманцями укласти контракти на службу у міністерстві оборони російської федерації. Як на цю "легалізацію" цілої групи міжнародних терористів відреагує міжнародна спільнота, покаже час. Поки перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розробка складу злочину "міжнародний тероризм", що має увійти до Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Висновки.

Неможливість повного охоплення заходами індивідуальної відповідальності осіб, які вчиняють акти міжнародного тероризму, особливо, коли вони діють за вказівками та в злочинних інтересах певного суб'єкта міжнародного права, є наслідком нерішучих дій універсальних міжнародних організацій та їх не бажання оперативно реагувати на виклики, що несуть загрозу всьому світу. Варто нарешті визнати, що "засудження" та "заклики" не є належним інструментом для боротьби з міжнародним тероризмом. Концепція співвідношення відповідальності держави та відповідальності індивіда має передусім вийти за межі доктринальних розробок й посісти своє місце у тексті статутних документів міжнародних судів і трибуналів. Поки цього не буде зроблено, вчинювані російською федерацією воєнні злочини та терористичні акти, від яких страждає цивільне населення, будуть тривати, а їх організатори та виконавці зможуть уникати міжнародної відповідальності.

Перші передумови, що сприяють виникненню категорії "держава-терорист", заклали у своїх виступах президенти США Джордж Буш та Дональд Трамп. Пізніше ця позиція набула закріплення у релізах Державного департаменту США. Однак концептуального окреслення у міжнародному праві цей термін так і не отримав.

Основними ознаками міжнародного тероризму, на нашу думку, є: глобальна мета вплинути на регіональні або світові політичні процеси; спрямованість терористичного акту на громадян або територію іншої держави; прямий зв'язок виконавців терористичного акту з його організаторами – вищим військово-політичним керівництвом країни.

Складнощі у кваліфікації міжнародних злочинів стосовно різних видів агресії та насильства створюють додаткові перешкоди для визначення статусу "держава-терорист". Й лише інструменти міжнародного права здатні вирішити цю проблему. Для появи у міжнародному праві терміну "держава-терорист" варто вивести та закріпити в актах міжнародного права термін "міжнародний тероризм", а також включити категорію цих злочинів до Римського статуту, надавши таким чином Міжнародному кримінальному суду відповідну юрисдикцію на розгляд зазначених справ. Також необхідно визначити та закріпити в актах міжнародного права статус "держава-терорист".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	REFERENCES
Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). (2017, 16 January). Application instituting proceedings. https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf	Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). (2017, 16 January). Application instituting proceedings. https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf
Country Reports on Terrorism 2020. (2020). U.S. Department of State. https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/	Country Reports on Terrorism 2020. (2020). U.S. Department of State. https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/
Declaration and resolutions. Adopted by the OSCE Parliamentary Assembly. At the thirtieth annual session. (2023, 30 June – 4 July). Vancouver. https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4744-vancouver-declaration-eng/file	Declaration and resolutions. Adopted by the OSCE Parliamentary Assembly. At the thirtieth annual session. (2023, 30 June – 4 July). Vancouver. https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4744-vancouver-declaration-eng/file
Epiney, A. (1992). <i>Die völkerrechtliche Verantwortlichkeit von Staaten für rechtswidriges Verhalten im Zusammenhang mit Aktionen Privater</i> . Nomos.	Epiney, A. (1992). <i>Die völkerrechtliche Verantwortlichkeit von Staaten für rechtswidriges Verhalten im Zusammenhang mit Aktionen Privater</i> . Nomos.
General Assembly Adopts Resolution Urging Unity to Tackle New, Emerging Threats, as Speakers Assess Progress in Advancing Global Counter-Terrorism Strategy. (2023, 22 June). https://press.un.org/en/2023/ga12511.doc.htm?fbclid=IwAR2MK8zlUWruHKyh3VK3BCa3jRAo7W7WwAXRIjSkBcVotGJtb1BvpABqCDE	General Assembly Adopts Resolution Urging Unity to Tackle New, Emerging Threats, as Speakers Assess Progress in Advancing Global Counter-Terrorism Strategy. (2023, 22 June). https://press.un.org/en/2023/ga12511.doc.htm?fbclid=IwAR2MK8zlUWruHKyh3VK3BCa3jRAo7W7WwAXRIjSkBcVotGJtb1BvpABqCDE
Jackson, R. (2011). In Defence of "Terrorism": Finding a Way Through a Forest of Misconceptions. <i>Behavioural Sciences of Terrorism and Political Aggression</i> , 3(2), 116–130.	Jackson, R. (2011). In Defence of "Terrorism": Finding a Way Through a Forest of Misconceptions. <i>Behavioural Sciences of Terrorism and Political Aggression</i> , 3(2), 116–130.
Jarvis, Lee, & Lister, Michael. (2014). State Terrorism Research and Critical Terrorism Studies: An Assessment. <i>Critical Studies on Terrorism</i> , 7(1), 43–61.	Jarvis, Lee, & Lister, Michael. (2014). State Terrorism Research and Critical Terrorism Studies: An Assessment. <i>Critical Studies on Terrorism</i> , 7(1), 43–61.
President Delivers State of the Union Address (2002, 29 January). https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html	President Delivers State of the Union Address (2002, 29 January). https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html
Reports of judgments, advisory opinions and orders application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports (2019). https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20191108-JUD-01-00-EN.pdf	Reports of judgments, advisory opinions and orders application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports (2019). https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/166/166-20191108-JUD-01-00-EN.pdf
Resolution 1373. (2001). United Nations Security Council. https://daccess-ods.un.org/tmp/9513027.66799927.html	Resolution 1373. (2001). United Nations Security Council. https://daccess-ods.un.org/tmp/9513027.66799927.html
Resolution adopted by the General Assembly 56/83. (2002). Responsibility of States for internationally wrongful acts. https://daccess-ods.un.org/tmp/9373610.61573029.html	Resolution adopted by the General Assembly 56/83. (2002). Responsibility of States for internationally wrongful acts. https://daccess-ods.un.org/tmp/9373610.61573029.html

Rome Statute of the International Criminal Court. Rome. (1998, 17 July). https://web.archive.org/web/20160422075501/https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en	Rome Statute of the International Criminal Court. Rome. (1998, 17 July). https://web.archive.org/web/20160422075501/https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en
Seibert-Fohr, A. (2013). Die völkerrechtliche Verantwortung des Staats für das Handeln von Privaten: Bedarf nach Neuorientierung? <i>Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht</i> . 73(1), 37–60.	Seibert-Fohr, A. (2013). Die völkerrechtliche Verantwortung des Staats für das Handeln von Privaten: Bedarf nach Neuorientierung? <i>Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht</i> . 73(1), 37–60.
Smid, A. P. (2016). The way forward on counter-terrorism: Global perspectives. <i>Strath more law journal</i> , 1, 49–73.	Smid, A. P. (2016). The way forward on counter-terrorism: Global perspectives. <i>Strath more law journal</i> , 1, 49–73.
State Sponsors of Terrorism. (2019, 13 May). https://web.archive.org/web/20190513174020/https://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm	State Sponsors of Terrorism. (2019, 13 May). https://web.archive.org/web/20190513174020/https://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm
Trump Abandons Iran Nuclear Deal He Long Scored. (2018, 8 May). https://www.nytimes.com/2018/05/08/world/middleeast/trump-iran-nuclear-deal.html	Trump Abandons Iran Nuclear Deal He Long Scored. (2018, 8 May). https://www.nytimes.com/2018/05/08/world/middleeast/trump-iran-nuclear-deal.html
Бабін, Б. (2014). Перспективи кримінальної відповідальності керівництва Росії за вчинені на території України злочини. <i>Український часопис міжнародного права</i> , 1–2, 63–67.	Babin, B. (2014). Prospects of criminal responsibility of the leadership of Russia for crimes committed on the territory of Ukraine. <i>Ukrainian Journal of International Law</i> , 1–2, 63–67.
Вегеша, М. М. (Ред.). (2008). <i>Політологія</i> . Знання.	Vegesha, M. M. (Ed.). (2008). <i>Politology</i> . Knowledge
Маркітантов, В. (2016). Політичний тероризм: особливості сучасного трактування. <i>Humanitarian Vision</i> , 2(2), С. 31–37.	Markitantov, V. (2016). Political terrorism: peculiarities of modern interpretation. <i>Humanitarian Vision</i> , 2(2), pp. 31–37.
Наливайко, Л. Р., & Чепік-Трегубенко, О. С. (2015). Транспарентність публічної влади: вітчизняний і зарубіжний досвід. <i>Право України</i> , 6, 148–156.	Nalivayko, L.R., & Chepik-Tregubenko, O. S. (2015). Transparency of public authorities: domestic and foreign experience. <i>Law of Ukraine</i> , 6, 148–156.
Плотніков, О. (2022, 5 листопада). Севастопольська "морська бавовна" та обвинувачення держави-терориста у бік жертви. https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2022/11/05/sevastopolska-morska-bavovna-ta-obvynuvachennya-derzhavy-terorysta-u-bik-zherty/	Plotnikov, O. (2022, November 5). Sevastopol "sea cotton" and accusations of a terrorist state towards the victim. https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2022/11/05/sevastopolska-morska-bavovna-ta-obvynuvachennya-derzhavy-terorysta-u-bik-zherty/
Смагин, Н. (2019, 11 апреля). Страна вне закона. Чем опасно, что США признали иранский Корпус стражей террористами. https://carnegiemoscow.org/commentary/78845	Smagin, N. (2019, 11 April). The country is outlawed. How dangerous is it that the United States has recognized the Iranian Guard Corps as terrorists. https://carnegiemoscow.org/commentary/78845
Степаненко, К. В. (2019). Регіональний вимір безпеки в загальній системі колективної безпеки ООН. У А. Є. Фоменко, Л. Р. Наливайко, О. В. Марченко, К. О. Чаплинський, В. Б. Вишня, О. В. Кириченко, В. В. Кузьменко, О. А. Агарков, В. О. Боняк, О. С. Юнін, В. М. Савіщенко (Ред.). <i>Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти</i> . (с. 175–176). Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.	Stepanenko, K. V. (2019). The regional dimension of security in the general system of UN collective security. In A. E. Fomenko, L. R. Nalivaiko, O. V. Marchenko, K. O. Chaplinskyi, V. B. Vyshnia, O. V. Kyrychenko, V. V. Kuzmenko, O. A. Agarkov, V. O. Bonyak, O. S. Yunin, V. M. Savishchenko (Ed.). <i>International and national security: theoretical and applied aspects</i> . (pp. 175–176). Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.

Степаненко, К. В. (2020). Поняття, ознаки та види міжнародних судових установ. <i>Альманах міжнародного права</i> , 23, 46–54.	Stepanenko, K. V. (2020). Concepts, signs and types of international judicial institutions. <i>Almanac of International Law</i> , 23, 46–54.
Харченко, І. О., & Паніна, І. Г. (2023). Дискусія про Росію як державу-терориста. <i>Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса</i> , 1(15), 86–91.	Kharchenko, I. O., & Panina, I. G. (2023). Discussion about Russia as a terrorist state. <i>Bulletin of the Vasyl Stus DonNU Student Scientific Society</i> , 1(15), 86–91.
Чепік-Трегубенко, О. С. (2015). Удосконалення взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства. <i>Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ</i> , 2(76), 120–126.	Chepik-Tregubenko, O. S. (2015). Improving the interaction of public authorities with institutions of civil society. <i>Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs</i> , 2(76), 120–126.

Конфлікт інтересів: Автор декларує, що не має конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Чвалюк А. Перспективи концептуалізації статусу "держава-терорист" у міжнародному праві. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 4. С. 4-15. Серія. Юридичні науки. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(129\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(129)01)

Надійшла до редакції 10.08.2023.

Прийнято до друку 28.08.2023.

Публікація онлайн 03.09.2023.